

30. maj 2003

Mennesker som affald

Skrevet af: Rune Lykkeberg

Den polskfødte sociolog Zygmunt Bauman kom og forklarede et faktum, stillede en gåde og endte med at fortælle hvorfor etik og overlevelse nu pludselig hænger sammen

Udenfor var det allerede blevet sommer. Ligesom i resten af Danmark. Rammen var det frie rum: Rammen om denne aften var fristedet Gaderummet. På Nørrebrogade er det lykkedes at etablere et sted for hjemløse, hvor de kan få opfyldt basale behov: De kan få mad og bad og en seng at sove i. De kan få adgang til internet og tv, og de får lov til at være i fred.

Gaderummet havde inviteret den polskfødte sociolog Zygmunt Bauman til et medborgerhus på Nørrebro. Folk sad på stole og på gulvet, og de stod op ad væggene. Folk stod ude i det gode vejr og lyttede ind gennem vinduerne, mens den nu 77-årige Bauman smilte elegant og talte elegant om det, der gør ondt, når de fleste skal have det godt. Folk var ikke de sædvanlige aktører i videnssamfundet: Der var ikke så mange firkantede sorte brillestel og fint trimmede firkantede fuldskæg, som der plejer at være. Der var nogle med ringe i ansigtet og andre med hår, der var klippet i påfaldende forskellige længder. Der var temmeligt mange rygere tilstede. En socialdemokratisk politiker på udkig efter manden på gaden ville have sagt: Jamen det er jo den brede befolkning, der sidder her.

»Jeg vil tale om tre ting,« lovede Bauman i mørkt jakkesæt og med sin professorale frisure: Det hvide hår stritter til siderne omkring en skaldet isse. »Jeg vil først nævne et faktum, så vil jeg stille en gåde, og til sidst vil jeg forsøge med en forklaring.« Bauman broderede faktum, gåde og forklaring ind i et mønster: Det lød som en god historie. I slutningen af 1700-tallet skrev den tyske filosof Immanuel Kant en bog om den universelle fred. Kant gjorde en præmis til en pointe: Jorden er rund, og det betyder, at hvis vi forsøger at løbe væk fra hinanden så mødes vi på den anden side. Man kan ikke slippe væk fra de mennesker, man ikke kan lide. Og derfor bliver man nødt til at opføre sig ordentligt.

»Vi må erkende,« sagde Bauman med Kant fra sin talerstol, »at det er nødvendigt for menneskene at enes om enhed i verdensborgerskab. Sådan er naturen indrettet.« Historien om den runde jord, og Kant og verdensborgerskabet var Baumans første element: Hans faktum.

Til gåden

Så kom gåden: Kant er ifølge Bauman en ligeså stor stjerne som David Beckham. Han er altid nævnt i akademiske afhandlinger og idehistoriske værker. Han er den moderne filosof, som man ikke kan komme uden om:

»Hvordan kan det på den baggrund være, at Kants bog om verdensborgerskabet blev

glemt i næsten 200 år? Den blev betragtet som en træt mands forvirrede værk. Der var ingen, der læste den.«

Der var heller ingen blandt publikum på stolene, på gulvet og ude på den anden side af de åbne vinduer, der svarede Bauman. Det gjorde han selv: »Der var ingen der læste den, fordi historien i vores del af verden gik i præcis den modsatte retning.« Vi blev ikke mere etiske, selv om vi da godt vidste, at jorden var rundt. Kant skrev sin lille traktat næsten samtidig med, at der rullede hoveder for Guillotinen i Paris, og den franske revolution gjorde Europa endnu mere moderne. Moderniteten har ifølge Bauman produceret fremskridt og velstand. Men modernitet har ligeledes ifølge Bauman også produceret noget helt andet: Menneskeligt affald. Mennesker som affald.

»Når man etablerer sociale strukturer, er der også nogle der ikke passer ind. Nogle der falder uden for de strukturer.«

Bauman nævnte pas og visum og papirløse flygtninge og statsløse som moderne opfindelser. Bauman talte om også produktion af vel-stand og økonomisk fremskridt som produktion af menneskeligt affald. De nordamerikanske indianere blev fjernet fra deres territorier, så landet kunne opdyrkes profitabelt. Dem, der i Europa blev arbejdsløse og overflødige af industrielle effektivisering, eksporterede man til USA, Canada og New Zealand. De kunne prøve lykken i den nye verden. De udfyldte tomme pletter på det industrielle verdenskort. De moderne mennesker levede indtil for nylig, som om man kunne slippe væk: Dvs. som om jorden ikke er rund.

»Der var altid globale løsninger på lokale problemer.«

Nu får Kant ret

Men her kort inde i det nye århundrede er der ikke længere plads. Der er ikke flere tomme rum tilbage på verdenskortet. Vi kan ikke fortsætte med at eksportere det menneskelige affald til andre lande. Flygtninge kan ikke komme ind nogen steder længere: »Nu må vi leve med det menneskelige affald i vores egne samfund.«

Det betyder ifølge Bauman, at vi har skabt en underklasse af fattige og hjemløse og arbejdsløse, som egentlig kun er et problem. De er ikke en ressource længere.

Tidligere ville industrien gerne have en stærk stående arbejdsreserve, og det var basis for velfærdsstaten. Der var principielt brug for alle, så alle skulle sikres mad og bad og en seng at sove i. Produktionen kræver ikke længere den store arbejdsstyrke: Den er blevet effektiviseret.

»Man kan se det første sikre tegn på denne udvikling, når penge bliver overført fra sociale ydelser til politi og sikkerhed. Nu kriminaliserer man de svageste. De bliver lukket ude ved at blive lukket inde i fængsler. Kriminaliseringen af de svageste er tegn på, at kloden er fyldt op.«

Og når kloden er fyldt op, kan vi ikke længere løbe fra det forhold, at vi ikke kan løbe væk. Bauman sluttede sin serie af faktum og gåde og forklaring med at vende tilbage til Kant: »Nu må vi erkende at Kants bog ikke var en træt mands forvirrede værk. Det var en kølig og præcis analyse. Vi har hidtil haft en modsætning mellem etik og overlevelse. For selv at klare sig kunne man blive tvunget til at handle uetisk. Nu er vi i den situation at vi bliver nødt til behandle vores næste ordentligt for at overleve. Vi kan ikke slippe af ham.«

Bauman holder mange foredrag: Han vidste godt, hvad publikum gerne ville spørge

ham om. Hvordan skal det ske. Det var stadig sommer udenfor, da Bauman svarede på sit eget spørgsmål:

»Jeg ved ikke hvordan det skal ske. Jeg er gammel, så jeg bliver her ikke til at finde ud af det. Men I er unge, så I bliver nødt til at finde ud af det. Ellers synker skuden.«

Source URL: <http://www.information.dk/82045>